

Տարեկան 10 րուբ., վեց ամիսը՝ 6 րուբ. և կես, երեք ամիսը՝ 3 ր. 50 կոպ., ամիսը՝ (թիֆլիսում) 1 ր., հատով 5 կ.:
Բաժանորդ են գրուում Թիֆլիսում միմիայն խմբագրատանը:

Խմբագրության հասցեն՝ Тифлисъ, Редакция «Норъ-Даръ»
կամ Tiflis, Rédaction «Nor-Dar»

Խմբագրությունը բաց է ամեն օր (բացի տոն օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը: Յայտարարությունները ընդունում են ամեն լեզուներով: Յայտարարությունների բաժին 2 կ., ընկալման համար կրկնապատկել:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Առաջին օրը Գ. — Տղամարդի մի քանիսն իմ անհատականությանը: Նույն հայտը ու վրաց առաջատու գործիչներին: Բրտիկան լուրեր: Մեզ գրում են. — Բագուից: Երկրագործական մեքենաները հարկավոր են, թե ոչ: Մամուլի շուրջը: Թղթի կյանքի մասին. — Բագուից: Քաղաքական. — Թիֆլիսի: Գեղեցիկ մասը կաթիլի կուլիանի գեղ: Նոր-Գար-ի հեռագրերը: Խառն լուրեր: Տեղեկատվություն: Յայտարարություններ:

Թիֆլիս 30 հոկտեմբերի 1902 թ.
ՏԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԹԵ ԶԱՐԴԱՏՈՒԹԻՒՆ

Մի քանի օր առաջ (տես «Նոր-Դար» № 157) հրատարակեցինք «Երեւոյ» վրաց թերթի մի առաջնորդը:

Ընդունելով որ ընթերցողը կարգացել է այդ առաջնորդը, մենք աւելորդ ենք համարում այդ առաջնորդի լրագրողական լինելը մէջ ընդերս այսուհի: Վրաց թերթը ինքն կարգավիճակ է, որ Թիֆլիսի հայտը եկեղեցիների օրինակ, Զիլդաշենի, Նորաշենի, Բեթղէհեմի ծխականները և առհասարակ բնիկ թիֆլիսցի հայերը և հայոց համայնքը կրօնով հայադասան են, իսկ ազգով վրացի, և նրանց համար ստեղծել է վրացի-գրիգորեականների անհունի անունը, և վերջ յիշատակած յօդուածով պաշտպանում է և փաստաբանում վրացի-գրիգորեականների դատը:

Հարկը տարի առաջ (ոչ այսօր) երբ «Վրաստանի լինելը տնօրինում իւր բաղկը», — ասում է «Երեւոյ», «Վրաստանում ապրող գրիգորեականները և զրանց հազար իշխանութիւնը կախումն է ունեցել վրաց մարմնավոր իշխանութիւնից, վրաց լեզուն ընդունում է և զի իրենց գոյութեան միջոց: Եւ այդ գրիգորեականները վրացերէն գրութիւն են յօրինել և հայերէնից վրացերէն թարգմանութիւններ են արել:

Հաստատում ենք «Երեւոյ» այդ առաջարկութեան, այդ շատ հասկանալի ենք դնում:

Առաջ Թիֆլիսում պետական լեզուն վրացերէնն էր, և հայերը պէտք է սովորէին վրացերէն, այդ պահանջում էր իրենց շահը:

Այնուհետեւ «Երեւոյ»-ն հայերի գէտ իւր լռութեամբ ընթացքը դատաւարող պատմական փաստ է, որ «Նուսն», երբ հայերը դեռ ունէին քաղաքական անկախութիւն Մ. Մեքսիկայից սկսած մինչև համաբան 11-րդ դարը, հայ և վրացի հոգեւորականները իրենց պարսի-

նի համարել իմանալ միմեանց լեզուն, հետաքրքրուել միմեանց գրականութեամբ և միմեանց կուլտուրական ծառայութիւն էին մատուցանում:

Այսպէս շարունակելով «Երեւոյ» ցաւով նկատում է, որ 19-րդ դարում, երբ Վրաստանը անցնում է ռուսաց տիրապետութեան ձեռքը, հէնց այդ ժամանակից, վրաց լրագրի ասելով, յարաբերութիւնը փոխում է:

«Երեւոյ» նախ չի նկատում որ ինքն իւր դատաւարութեան վճիռն է կարգում, որովհետեւ յոյց է տալիս, որ առաջ մարդիկ Վրաստանում աւելի լուսավոր են եղել, քան այժմ» 20-րդ դարու սկզբում:

Այնուհետեւ «Երեւոյ» պատմական փաստը, եղելով ինքն ինքն ինքն է:

Վրաց թերթը, որ իրեն տեղեկ է ցոյց տալիս Վրաստանի անցեալին, հայոց եկեղեցու և ու. էջմիածնի հետ ունեցած յարաբերութեան, ինչու պատմական գեղ մի փաստ չէ բերում, որից այժմեան ընթերցող հասարակութիւնն իմանար, որ մինչև ռուսների գալը, վրաց իշխանութիւնը, անկախ մարմնավոր իշխանութիւնը համարում էր բացի վրացի ուղղափառներից և վրացի հայադասաներ (գրիգորեականներ) և հայադասան հայեր իբրեւ հպատակների: Կայ այդպիսի մի փաստ, թող յայտնէ մեզ «Երեւոյ»:

Կրկնում ենք միւր հարցմունքը, կայ այդպիսի մի փաստ մինչև 1800 թ. առ 1-ն յունուարի: Այս թիւը մենք նշանակում ենք, որովհետեւ «Երեւոյ» պնդում է, որ մինչև 19-րդ դարն այդպէս է եղել:

Այնուհետեւ մի ուրիշ դժուար փաստ ենք ուղղում մէջ բերել, որ հրապարակի վրայ է գրուած և ամենատեղեւնիքն ու անցեալից անտեղեկանքն իսկ պիտի համոզէ, որ «Երեւոյ» պատմական փաստերը կեղծում է:

Երկրորդից, հազարաւոր պաշտօնական թղթերից և ռուսաց Վրաստանի տիրապետութեան պաշտօնական թղթերից յայտնի է, որ ռուս տիրապետելով Վրաստանին, ամենին և միանգամայն նոր օրէնքներ չմտցրեց Վրաստանում, այլ պահպանեց տեղական օրէնքները, և վրաց իշխաններ, պաշտօնական անձինք կոչուեցան ծառայողներ: Ռուսներին Վրաստանի օրէնքները, սովորութիւնները, դատաւարական ընթացքները, զրանց փոխադարձ յարաբերութիւնները, ինչպէս և եկեղեցիները, կրօնների և հոգեւորականութեան վերաբերեալ Վրաստանում ընդունուած կարգերի և օրէնքների հետ: Ռուսաց կառավարութիւնը յարգեց այդ օրէնքները և զրանց հիմանց վրայ կազմուեցաւ մեր երկրի վերաբերեալ կարգադրութիւն:

Ներքին, որոնք և օրէնդրական համապարհով հաստատուեցան:

Ռուսաց կառավարութիւնն այն ժամանակ այդ ուղիղ և նպատակաւոր ճանապարհին հետեւելով, կազմել տուեց մեր եկեղեցու սրբոց իմաստները, որի գործիքները Թիֆլիսի և Իմերէթի թեմի վիճակաւոր առաջնորդի իրաւասութեան տակ են Վրաստանի և Իմերէթի հայերը, նրանց եկեղեցիները, վանքերը և այլն և այլն, հիմնուելով և վրաց լրագրողների թողած գոյութեան ներքին և այն բանի վրայ, ինչոր ինքը, ռուսը իւր աչքով տեսել է Վրաստանում:

Այս ամենից յետոյ «Երեւոյ» համարձակութիւն ունի դեռ կարգադրութիւններ անելու հայոց եկեղեցիներին, Վրաստանի հայոց համայնքին, հայոց պարոյններին, նոյն իսկ Ներսիսեան դպրանոցի վերաբերութեամբ: Համարձակութիւն ունի նորին Օծովեան անհանգստացնելու, համարձակութիւն ունի պահանջելու, որ Թիֆլիսի հայոց վիճակի առաջնորդը Վրաստանի դատարան լինի և ժամատուցութիւնը հայոց և իշխանների մէջ վրացերէն:

Ինչո՞վ բացատրենք «Երեւոյ» թերթի այս վարմունքը. տգիտութիւնից է նա այդ անում, թէ՛ չաթմուտութիւնից:

Անտարակոյս՝ չարամտութիւնից:

Նոյնմանքի 1-ից ց31 դեկտ. «Նոր-Դար»-ին բաժանորդ գրուողը վճարում է 2 ր. 50 կ.:

ՆՈՒՆԻ ՀԱՅՈՑ ՈՒ ՎՐԱՑ
ԱՌԱՋԱՌՈՐ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐԻՆ

«Եթէ ուրիշ ծառի որդի իւր միջից չլինէր, նա հազար տարի կապերը»
(Հայոց ժողովրդական առած)

II*)

Ի՞նչ պատճառով վրացի գրողներ խաղաղ միտեցութիւնից յետոյ Վրաստանի փրկութիւնը դրուում են հայոց աքաղաղման մէջ: Եթէ ստուարիւնութեամբ և անաշտութեամբ ինչեք վրաց գրողներին իրենք իրենք պատճառները, կրեանք, որ այդ պատճառները հիմքից դուրս են: Յիշատի վրացի գաղափարում են, թէ հայերը Վրաստանում վաշխառութեամբ են պաշտպանում և վրաց ժողովրդին հարստահարում: Անկասկած, վաշխառութիւնը գրողին բան է և թէ անստեղծական կեանքում ժողովրդի բարօրութեան հիմքը քանգող մի շարք է, որի գէտ մարտնչութիւնը, ինչպէս ամեն ուղղութիւնում են օրէնքը, ինչպէս ամեն ուղղութիւնում են օրէնքը, հայ, ռուս, հրէայ, թուրք և այլն, զգուշի արարած է և հասարակութեան փաստաւոր անհամ յեթ վրաց ազգայնական ուղղութեամբ է վաշխառութիւնը գէտ, ևս ի բոլոր սրտէ համակրում են այդ ուղղութեանը: Բայց երբ ազգայնական ստանում է եղբայրասպանութեան և ազգայնական թշնամութեան ընտանցութիւն, ևս ոչ մի կերպով չենք կարող համակրել անմեծ մի ճարտար ատենութեան եւ թշնամական ուղղութեան: Վաշ-

խառնութիւնը տարածուած է Գովկասի բոլոր գոտիներում. վրացական գաւառները բացառութիւն չեն կազմում: Վաշխառութեամբ հաւատարմութեան պարագում են թուրք «մաշաղիները» և «հաշիները», հայ «մուղղուսները» և «հաշիները» և վրաց համայնքի տարբեր հետեւաբար այս հասարակական տիտի գէտ հարկաւոր է ընդհանուր ուժով և ընդհանուր միջոցներով կուսիլ և ոչ թէ մարդատեղութեամբ: Երբ գործին նախում ենք անշտութեամբ, հարցը բարոյական ուրիշ տեսակէտից է լուսաբանուում: Իսկ երբ մարդ գտնուում է կրքի և թշնամութեան ազդեցութեան տակ, նա մարդիկ կուսում է և ճշմարտութեան արդար սղորները չեղում: Օրինակի համար վեր առնենք միջազգային պատեղութիւնը և լեզուն կողքից մարդաստանում ծնուած հայ և տեմներ, թէ ինչպէս նախապաշարմունքի ազդեցութեան տակ նա կուսում է: Խօսքս իշխան Ա. Մ. Արդուտիսիսի մասին է, Ընդհանուր մարդատեղութիւնից դրուած, նա զինուած էր «հայ» վաշխառների գէտ և «Երեւոյ» յարգելի խմբագրութեան պէս պնդում էր, թէ Վաշխառութեամբ վրաց գրողները բարօրութեան թշնամին հայերն են, որովհետեւ և նրանք վաշխառութեամբ են պարագում: Դեռ 1887 թուականին այս միտքը նա յայտնեց իւր աշխատանքում: Երբ նա պաշտօնապէս հետազոտում էր Թիւրքի գաւառի գրողներին անտեղական կեանքը: Այս գաղափար ինձ գրեցից, որովհետեւ սկսած 1876 թ. և ուղարկութեամբ ուսումնասիրում էի Գովկասի բոլոր ազգերի կեանքը: Ես չափ զիտել, որ ամեն տեղ կան վաշխառներ: Բայց ես չէի համաձայնում և չեմ կարող համաձայն, որ Վրաստանի հայ բնակիչները վաշխառներ լինէին, որովհետեւ հայ գրողներ իւր աշխատանքում և աշխատեցան վրացի գրողներից յետոյ չի մնալ: Ոչինչ բան մարդիկ այնպէս չէ աղնուցանում, ինչպէս աշխատանքը: Սկսեցի կարգաւ իշխան Արդուտիսիսի աշխատանքը և տեսայ, որ վրացի ու հայ գրողները եղբայրական սիրով և համբաւութեամբ կապուած են: Նրանցից կարող էր օրինակ վեր առնել վրաց և հայոց ինտելիգենցիան: Ժողովրդի ժողովրդականութիւնը և բնածին խելքն աւելի բարձր է, քան չմարտած և վատ մարտած գիտութիւնը:

Չարունակեցի կարգաւ իշխանի հետազոտութիւնը. իրաւի մի քանի գրողներով քաղաքացիներ, որոնք գրեցելու «հաշիներ» են պարագում, գրողներից այդպիսիները գնել են: Կարգաւ իշխանի բերած ցուցակը և բանի բերաց, որ այդ շար պատուների մէջ ընդ չեն և ազգով ու ժողովրդով վրացիներ: Ինձ համար այս բանը նորութիւն չէր. իմ կարծիքով, վաշխառութեամբ վրացիները հաւատարմութեամբ է խնջող գրողներ յիմարի գրելի հետ:

Յիշատի փաստերը հերքում են հայոց գէտ մղած մեղադրանքները: Արդուտիսիսի բերած ցուցակից երևում է, որ օրինակի համար Թիւրքի գաւառում գրողներին օտար գաղափարների մարդկանց ձեռքում կան: 14¹⁸/100 գրողներն ունեցեցին 361¹/100 գրող. այդպէս 905⁷³/100 գրող. վրացահայ, ըն-

դամներ 1280⁹²/100 գրողներ: Այս հոգեւոր ըստ գաղափարի բաժանում են հետեւեալ կերպով:

1) Հոգեւորական գաղափարը տիրում է՝ 180¹/100 գրող. անտեղի, 49²⁴/100 գրող. այդպիսի 132¹/100 գրող. վրացահայ, ընդամենը 183⁴/100 գրողներ:

2) Գրողներից չափաւորապէս գաղափարների (այս կարգին պատկանում են գրողների հայ քաղաքացիները) ձեռքում կայ՝ 10³⁸/100 գրող. տան տեղ, 227¹⁵/100 գրող. այդպիսի և 395²²/100 գրող. վրացահայ, ընդամենը 663²⁶/100 գրողներ:

3) Ժամանակաւոր պարտուր (վաղեմի ճորտ) գրողները տիրում են 4¹/100 գրող. այդպիսի 57⁵/100 գրող. վրացահայ, ընդամենը 61⁵/100 գրողներ:

4) Ուրիշ համայնքներից վաղեմի գրողների ձեռքում կայ՝ 1⁵/100 գրող. տան տեղ, 70³⁷/100 գրող. այդպիսի ու 321¹/100 գրող. վրացահայ, ընդամենը 392⁸⁷/100 գրողներ: Ուրեմն գրողներից օտար մարդ կարգով մարդկանց ձեռքում կայ ընդամենը 663²⁶/100 գրողներ: Այդ հոգեւոր գնում ևս մատուցում կերպով, աճողով. Ժամանակաւորութեամբ և ստացուած են իրեն օժիտ: Այժմ տեսնենք, թէ այս բանակութիւնից որքան է «հայ» քաղաքացիների ձեռքում: Արդուտիսիսի կազմած ցուցակից ես քաղաքացիք արեցի և երկաց. որ այդ հայ օտարականները տիրում են մատուցուած 240¹/100 գրողներ: Ես անտեղի, այդու տեղի և վրացահայ: Բայց մի քանի աղնուականից, մեծացած հայերը քաղաքացիք են, որոնք իրաւի գրողներին համար օտար մարդ են:

Եթէ 663²⁶/100 — 240¹/100 գրող — 423²⁶/100 գրող: Այս 423²⁶/100 գրող. հոգեւոր տիրում են վրաց իշխանները, աղնուականները և քաղաքացիք: Սրանք հոգեւոր գրող են նոյն ձեռք, ինչպէս և հայերը: Թիւրքի գաւառի պետական գրողների ձեռքում կան 330⁰/100 գրող. զանազան տեսակի հոգեւոր: Ուրեմն հայերի «գոյութեամբ» հոգեւոր քանակութիւնը մատուցուած 240¹/100 գրողներ է: Ուրեմն թայլ է անտեղական մի ամբողջ գաւառ, որը հարստահարում է, երբ հայերը գաւառում են 240¹/100 գրողներ: Անկասկած, ես մարդ չունեմ պաշտպանելու այն հայ վաշխառութեան, որոնք գրողներում բուն են գրել: Բայց ինչ անենք, երբ վրաց իշխանները, սղնուականները, քաղաքացիք և այլն համարեա երկու անգամ շատ հոգ են լինել գրողներին, բան թէ հայ վաշխառութեամբ հայաբանի վերջից ինչու, որովհետեւ նրանց ընակիչները, իրեն պետական գրողներից, տիրում են իրենց հոգաբարձիներին (հաճեալ) օրէնքի ընդհանուր հիման վրայ: Անձ վիճակագրական փաստերը: Մարդ պէտք է շատ նախապաշարուած լինի, որ պնդի, թէ հայերը հարստահարում են Վրաստանը: Թիւրքի գաւառն ևս վեր առայ ինչպէս օրինակ:

Եթէ վաշխառութիւնն ընդհանուր շարք է, որ կովկասի գրողներից (իննի հայ, վրացի, թէ թուրք) բարօրութեան հիմքը քանգում է, ինքն ըստիւքան ծագում է մի ընդհանուր իւրով հայոց — ինչ միջոցներով պէտք է կուսել այդ շարքի գէտ: Ինքը ռուսաց օրէնքը, ինչպէս յայտնի է, հայածում է վաշխառութիւնը. բայց օրէնքը շատ անգամ անդոր է, որովհետեւ շատ գտնար է մինչև անգամ անհարկն է խառնուել առանձին անհատի անտեղական կեանքի մանրամասնութիւններին: Կարելի ունեցող մարդը կարող է գրամի: Բանկերում նա կրեցաւ չունի. մասնաւոր

*) Տես «материалы для изучения экономического быта Государственных крестьян Закавказского Края» Тифлисъ 1887. т. V, ч. 1 — а стр. 7 и 37—56.

մարդիկ նրան նոյնպէս չեն հաւատում, որովհետեւ վտանգաւոր է նրան փող տալ: Կան մարդիկ, որ սխալից չեն վախճանում: Որքան մեծ է սխալը, նոյնքան մեծ է և տոկոսը: Վաշխառուներ, տարով իւր փողը մի այնպիսի մարդի, որին չեն հաւատում ոչ բանկերը և ոչ մասնատու մարդիկ, իրեն հնթարկում է սխալի և այդ սխալի փոխարէն իրեն վարձատրում է մեծ տոկոսով: Հարցը պարզ է. որքան մեծ է սխալը, նոյնքան մեծ է պահանջած տոկոսը: Սա մի անսակարգ օրէնք է: «Բերքայ»-ի յարգելի խմբագրութիւնն աշխատում է վերատանի բարօրութիւնը կապահանգել: Նոյն խմբագրութիւնը իսկ եւս տարբեր կարծիքի եւ, քննադատը չարիքի դէմ հարկաւոր է կուսել քննադատութիւնը և ընդհանուր միջոցներով պէտք է հետաքննել այն պատճառները, որոնք ծնում են վաշխառութիւնը, — այն է՝ ծաղկեցնել գիւղատնտեսութիւնը այդպիսի ամենաընդարձակ մարդով: Երկրորդ է՝ խմբագրել կրթութիւնը, այս նպատակին կրթականը միայն այն ժամանակ, երբ գիւղական բնակիչները համար հիմնական մասնակցի ըստ իրենց: Գիւղացին, որքան էլ միամիտ լինի, 20%—30% փող չի վերադարձնում վաշխառուից, եթէ նրան միջոց տրուի հարկաւոր ժամանակ 6% փող ձեռք բերելու: Մենք ունենք կանգնած օրինակ: Բնասարարկայում կայ մի մեծ գիւղ Պերեմեյնի անունով: Այդ գիւղում վաշխառուները ըստ էին զրոյ և սաստիկ հարստացան ժողովրդին: Հաւանաբար գիւղի կալուածատէրերը Գրիգոր և Յովհաննէս Բալիօզները, որոնք ազգով և դատաւորութեամբ հայ են, համագործակցելով գիւղացիներին գիւղական բանկ հիմնել: Գրիգորը մինչև 1896 թ., երբ նա մեռաւ, այդ բանկի գլխավորը ներքին մէկն էր և ձրիաբար կատարում էր իւր պարտքերը: Նա միայն գիւղացի մի վաշխառութիւնը համարեալ ոչնչացել է: Եւ հասկանալի է, որ յիմարը կըրդմի վաշխառութիւնը և 20% փող կուզէր, քանի որ նրան հարկաւոր փողը տալիս են 6 տոկոսով: Գիւղական բանկերը Բնասարարկայում, եթէ չեն սխալուում, կամայականօրէն տարւում են, որով հետեւ նրանց հիմնելը մեծ գումարներ չէ պահանջում: Բացի սրանից, նրանք ունեն փոխադարձ կրթիւնի բնասարարկութիւն և հիմնաւոր են փոխադարձ և քաշխառութեան սկզբունքը վաշխ:

Գրեթե քիչ է ժամանակը — ամեն ամեն մի հասկացող և զարգացած մարդի կոչումը Կովկասում: Իսկ փոխադարձ տնտեսութեամբ, երկրպագութեամբ հազու թէ կարելի լինի ընդհանուր շարքի տալիս անգին: «Բերքայ» խմբագրութեան ապագանայից, ինչպէս ստացի, ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մի բաժակ ջրի մէջ առաջ եկած փոթորիկը: Լրացիւրը, մասնաւոր է անում, թէ ինչպէս մի որ և է Արուսի մի աղանդական կարուածք ծախել է տուել: Նախ այդ աղանդականը, ինչպէս և շատ ուրիշ աղանդականներ, իւր շուայութեամբ ինչն է իւր տունը քանդել: Բացի սրանից, ինչ համար դեռ մեծ հարց է՝ արդեօք աղանդականների նողային բանկն է շատ աղանդականների կայքերը ծախել տուել, թէ՛ զանազան Արուսիները: Թուական չէ որ հայ ծագումով Արուսիներն չկան: Ինչու հազարաւոր աղանդականների կալուածքներ ծախուում են: Նրան համար, որ աղանդականներն ըստ մեծի մասին չալը են: Հորդ պէտք է պատկանի նրան, ով սիրում է այդ հողը եւ նրա լեզուն հասկանում է: Բացի սրանից, էժան կրեդիտի հրապարակ շատ է. երբ մարդ 4% կարող է փող ձեռք և նրան բանկից տալիս են կալուածքի գին 50%—75%, նա ապագայի վերայ շատ բիշ է մտածում: Ասացե՛ք ինչդեմ, կարող է կալուածատէր համարուել այն աղանդականը, որը ունի գիւղացի թէ 1000 դեռնետին և ամեն մի գոնետինն արժէ գիւղացի թէ 150 ռ.: Նա գրաւ է դնում իւր կալուածքը ու վեր է առնում գիւղացի թէ 75,000 ռ.: Նա իսկապէս ունի 500 դեռնետին, իսկ միայն 500 դեռնետինը պատկանում է բանկին և կալուածատէրը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ

բանկի կալուածքը կամ կապալառու: Ուրեմն որքան էժան կրեդիտը օգտակար է հետաւոր, խնայող և կայուն: Երբ բարեբաղդ աղանդականի համար, նոյնքան միևնույն էժան կրեդիտը փաշտակար է չալը, ծոյլ և անհետաւոր կալուածատէրը համար: Գառնաւոր պարզ է. լու կալուածատէրը օտարացած փողը գործ է ածում անասութեան կատարելագործութեան և բարեբաղդ վրայ, իսկ վաշխառուածութիւնը չալուած վաշխառում է ստացածը: Կալուածք մնում է առաջնայ դրութեան մէջ, այն էլ ծանրաբեռնուած պարտքով: Ուրիշ խօսքով՝ ինքն իւր տունը իւր ձեռքովն է քանդում: Ի՞նչ մեղք ունի բանկը, չգիտեմ:

(Գրաբանակոյի)
Պրոֆեսոր Ս. Նիկողոսյան
Գին, 10 հոկտ.

ԳՐԱՆԻԿՈՆ

Մոսկուայի Լազարեան ձեռագրանք հոկտեմբերի 24-ին անցել իւր մասնագիտական դասարանների դոյութեան 30-ամեակը: Հանդէսին, Մոսկուայի թերթերի ասելով, ներկայ էին Մոսկուայի համալսարանի ռեկտոր Ս. Ս. Տիկալովը, Մոսկուայի ուսումնաբարական շրջանի հոգաբարձու օգնական Վ. Գ. Խաւենկովը, ձեռագրանքի տեսուչ Վ. Փ. Միլլերը ուսուցչական ամբողջ խմբի հետ, մասնավորապէս աշխարհի շատ ներկայացուցիչներ, աշակերտներ և ծառողները և աշակերտները: Հանդէսը բացուեց Վ. Փ. Միլլերի ճառով, որի մէջ նա պատմեց ձեռագրանքի մասնագիտական դասարանների ծագումը: Պրոֆ. Գ. Ս. Խաւենկովը կարգեց ստացումը Նորհարարական հեռագրանքը: Այդպիսի հեռագրանքը ստացում էին Մոսկուայի ուսումնաբարական շրջանի հոգաբարձու Պ. Ս. Նիկոլայովը (Ուրբինսկի), կովկասի ուսումնաբարական շրջանի հոգաբարձու Ս. Վալայիլը: Նախապատմական, Խաւենկովի համալսարանի պատմա-լեզուագիտական մասնաճիւղից, Կազանի համալսարանից, Նովոռոսիյսկի համալսարանի պատմա-լեզուագիտական մասնաճիւղից, Վալայիլի աստիճանի արեւելեան լեզուների ճեմարանից, Թիֆլիսի ներսիսեան հոգեւոր դպրանոցից, Նոր-Նախիջևանի հայոց հոգեւոր դպրանոցից, Լազարեան ձեռագրանքի նախկին ուսուցիչից, «Նովո» Օր ք-ի խմբագրութիւնից և այլ հաստատութիւններից ու անձներից: Նոյն օրը տեղի ունեցաւ ձեռագրանքի տարեկան հանդէսը: Պրոֆ. Ս. Ս. Խաւենկովը կարգեց մասնագիտական դասարանների անցած տարւոյ տեղեկագիրը: Եթէ մասնագիտական դասարաններում կան 62 ուսանող: Անցած տարի մասնագիտական դասարանները մասնակցել են Համալսարանում գումարուած արեւելագետների և Բարեկրում գումարուած հնագետների XII-րդ համաժողովին: Ս. Վ. Ֆիլիկի կարգեց ձեռագրանքի գիմնադրական դասարանների տեղեկագիրը: Այնուհետեւ աշակերտական երգեցիկ խումբն երգեց ուսուական ազգային հիմնը, որը կրկնուեց երբեք անգամ: Գառնաւոր հիւրերին շնորհակալ և թէլ իսկ առաջարկուեց:

— Լազարեան ձեռագրանքը պարտքը գրականութեան մեղալը ստանալ ցանկացողների համար յայտարարել է հետեւեալ խիթը. «Բարեկրում» ձեռագրանքը պարտք մնում է իսկ 11 հոգի:

— Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան մէջ նորից խնդր է յարուցուած այն մասին, որ հայը քաղաքը վաճառի: Այդ նպատակով մտադրութիւն կայ, ի միջի այլոց, բանալ մի քանի օրինակներ փոխել և հայի խաւնութիւնը քաղաքի դաշնադան մասնաւորում:

— Մեզ գրում են. «Հոկտեմբերի 27-ին Թիֆլիսի նորաշէն Ս. Աստուածածին եկեղեցու ծխականները երկրորդ անգամ

ժողով էին հրաւիրուած արժ. Գաւիթ Գրիգորեանցին փախարկարար 300 ռ. տալու նոյն եկեղեցու գումարներից: Ծխականներից երկուսն առաջարկեցին հայը Գրիգորեանցին ընդունել ծխականներից իբրեւ միանուագ նպաստ 300 ռ. այն պայմանով միայն, որ նա բնաւ հեռանայ նորաշէն եկեղեցուց և խնդրեցին ժողովի նախագահ արժ. Գրիգորի քաշ-եղծութեանցին, որ հայը Գրիգորեանցին եկեղեցուց հեռացնելու մասին առանձին արձանագրութիւն կազմէ: Հայը Գրիգորեանցին մերժեց յիշեալ պայմանով առաջարկած նպատակը, իսկ հայը-նախագահը մերժեց այդ մասին արձանագրութիւն կազմել, ասելով, որ այդ մասին պէտք է առանձին ժողով գումարել: Վերջի վերջոյ ժողովը որոշեց մերժել հայը Գրիգորեանցին փախարկարար 300 ռ. տալու առաջարկը:

ՄԵԶ ԳՐԱՆԻԿՈՆ

ՔԱՌԱՌՈՒՄ. — Տեղի ունեցող լրագրանքը շարունակ գրում են, որ հայերէն ներկայացուցիչների ժամանակ թատրոնը զբիթէ դատարի է լինում, և այդ շատ հասկանալի է: Բազում կազմուել էր դերասանական խումբ, հրաւիրուել էր սրբւ պայմաններով այդ խումբը կառուարելու համար մեր շնորհալի դերասանուհի տիկին Սիրանոյշ, և այս սիրանի սկզբից պէտք է պարբերաբար տրուէին ներկայացումներ, ինչպէս այդ լինում էր անցեալ տարիները, սակայն այն մարդիկ, որոնք, գծադրաբար, գործի գլուխ են անցել, հրաժարում են իրենց խնամադրած պայմաններից, առաջարկելով տիկին Սիրանոյշին աւելի քիչ առճիկ, քան թէ խոստացել և պայմանաւորուել էին: Միևնույն ժամանակ է և համաձայնում պրեկալանքին: առաջարկած նոր պայմաններին, սակայն «Բարեկ» մարդիկ օգտուելով աւիթից՝ այդ պայմանները նոյնպէս փոխում են, այնպէս որ տիկ. Սիրանոյշը հրաժարուում է այլ ևս ընդունել: Թատրոնի դեկալանքին ի վերջոյ հրաւիրում են պ. Արմէն-Խանին, որի խաղը մասին, թէպէտ ոչինչ չունենք ասելու, բայց և այնպէս փաստ է, որ ժողովուրդը չի յաճախում թատրոն և չի էլ կարող յաճախել, որովհետեւ ծրագրին դերաս. խմբի մասացած աշխի ընկող անդամները գտնուում են Թիֆլիսում: Մենք, հայերս առհասարակ չենք դաժարուում մեր ունեցած շնորհալի դերասանի կամ գերասանուհուն և այդ ցաւ է մեզ համար, մասաւանդ որ այս տարի, ինչպէս լսում ենք, լրանում է տիկին Սիրանոյշի րեմական գործունէութեան երեսնամեակը. ուրեմն փոխանակ քաջալերելու և օտնելու, մենք միւր ձեռքով հրաժարեցինք ենք տալիս նրան իւր սիրած և փայլալոյս գործից:

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐԻ ՀԱՐԿԱՆՈՐ ԵՆ ՄԵՐ ԳԻՒԼԱՑՈՒՆ, ԹԷ ՈՁ (Ա. Ե. Ս. Մ.)

Գ. Արտաղը կայսերու մեքենան անպէտք է համարուել. «առաջին» շատ թանկ է և անմտաշիկի գիւղացու և երկրորդ՝ Ախալցխայի գիւղացու... Խաւի ստակաւորութեան պատճառով կալի ժամանակ լրտը օրտըր փոփոխուում են կամներով և քնդոյ յարկ պատրաստում իրենց կենդանիների համար: Մեր կարծիքով, եթէ պ. Արտաղը տեղական կլիմայական պայմաններին և կամով կայսերու փառապար ձեկն ժողով ծանոթ լինէր, նա թանկ պիտի համարէր կայսերու մեքենան: Ախալցխայի գիւղերում տեղական կամներով կայսերու պատճառով կարող տեւում է շաբաթներ և ամիսներ, և այդ ժամանակամիջոցում օրտըր գիւղերը մեռնում անձրեւների տակ գլխից և տակից ծլելով ահագին կորուստ են պատճառում. օրտըր կայսերու կայսր ման եկող եղները առաւօտից մինչև երեկոյ հացատարիներ կլանելով (Ախալցխայի գաւառում կալի վրայ եղները բերանը կապելու սովորութիւն չկայ)

(*) Տես «Նոր-Գար» № 158.

մեծ վնաս են տալիս գիւղացուն: Մինչդեռ մեքենաներով կայսեր այդ երկու տեսակ վնասների առաջը կարող է առնել: Մնում է «քնդոյ» յարկ պատրաստելու գործը, որով կարելի է կայսերու մեքենայի գուրդ տուած անհասկ ծրագրերը լցնել կար և տեղական կամներով փոփոխել այնքան, որքան կրկամենան, առանց վախճանու անձրեկի ու հիւնների վնասից:

Գ. Արտաղը, ինչպէս վերեւում ասացինք, մեքենաների օգտաւէտութիւնը խոտտովանելով հանդերձ, տեղական պայմաններն ի նկատի առնելով՝ այլաբանօրէն մի կծու նկատուութիւն է անում. «Անշուշտ օգտաւէտ բաներ են ուղիներն ու փոխարկ շողերն ու խաւիքները, բայց անմտութիւն կլինէր նրանց թէկուղ Սեանայ լիճը տեղափոխելու փորձը: Ոչ օրի մարդով անգամ չէ անցել և չի էլ անցնում «Վիթթարի» նաւեր տեղափոխել Սեանայ լիճը», այլ միւրաւանում և աշխատում են անպետքացած նաւերի և լստերի տեղ բերել նոր ձևի կատարելագործուած նաւակներ ու մակայիներ: Գ. Արտաղն ասում է, «Մարդասպանութեան ամենայաւաք ծրագրերն են Կուսպի և Մարսիմի առեւիկ լիւնդութիւնը. Ո՞ր միւրամարտողի մարդը կանցնէր սուրն ու աւարճանալով խորած»՝ նրանց օգնութեան դիմելով քանի քայլի վրայ իւր հաւատարմութեան սպանելու համար: Թող պ. Արտաղը լաւ իմանալ, որ մեր գիւղացու ձեռքի երկրագործական գործիքներն ոչ թէ սուր ու տարճանակ, այլ նեղ ու աղիւղ դեռ դժուար է համարել. ապա ուրեմն ինչու չմտածել ու չաշխատել, որ գիւղացին իւր ձեռքի ունենայ, փոխանակ նեղ ու աղիւղի, սուր և հրացան, որպէս զի աւելի աշոյ և տեղի շուտ կարողանայ մեծամարտել և ուղանել իւր թշնամուն:

Յօդուածագիրը, խօսքը եղբարիակելով մեքենաների մասին, ամենամեծ զիջումներն է անում էժանագին գումարների վերաբերմամբ միմիայն ունեւոր գիւղացիների համար: Մենք արդէն վերեւում ապացուցեցինք, թէ՛ փորձը ցոյց տուեց, որ էժանագին գումարները տեղական գումարներից համ էժան են, համ էլ աշոյ են վարում. այս պատճառով ոչ թէ միայն ունեւորը, այլ և շատերը կարող են ունենալ և ձեռնհաս են, միայն հասկանալի պէտք է նրանց: Եւ դուցէ միւս մեքենաներն էլ ապաւէս աշոյութիւններ ունենան, միայն պէտք է աշխատել, բերել և փորձել:

Եւ ապա պ. Արտաղը, գիւղացու և իմաստաւոր ծուրուուայու «կենսական և պահանջարկան» կարեւոր լրացանքները համար, սկսում է «մի շարք միջոցների ծրագրին սուրազեմ»: Նա իւր ցոյց տուած 3-րդ միջոցում ասում է՝ «Բանջարաբուծութիւնը Ախալցխայի հայ գիւղերում այնպիսի ոգորմելի դրոյթնան է մէջ է, որ շատերը նոյն իսկ չգիտեն կարգաւոր անցնել, վարունի վարել: Բանջարաբուծութիւնը ծաղկեցնելու ամենապիտուր պայմանը ջուրն է: Եւ ի՞նչ այսօր բանջարաբուծութիւնը ընկած դրութեան մէջ է Ախալցխայի հայ գիւղերում, դաւ ընդհանուր պատճառն այն է, որ հայ գիւղերը գուրկ են ջրից, իսկ սրա պատճառը մենք պէտք է որոնենք անցեալի մէջ: Ռուսաց տիրապետութիւնից յետոյ, մենք պատմութիւնից գիտենք, որ շատ թուրքեր թողին Ախալցխան և գաղթեցին Տաճկաստան, բնական է, որ գաղթողներն այն թուրքերը պէտք է լինէին, որոնց հողն անջուր և անբերելի էր: Եւ 30-ական թուականներին երգողութիւնը Ախալցխա գաղթող հայերը բնակուեցան այն անջուր պարսպ միջնացած գիւղերում: Եւ միթէ Ախալցխայի այն հայ գիւղերը, որոնք քիչ թէ շատ ջուր ունին, յայտնի չեն բանջարաբուծութեան մէջ: Մեծ-Մամաճը, որ արեւելագրաբար ջուր ունի, յայտնի է իւր ամենախոշոր և համեղ կաղամբով, Սուխիլը, որ ջուր ունի, յայտնի է ամբողջ գաւառին իւր բոտիկ վարունգով և այլ բանջարեղէններով:

Գ. Արտաղն իւր ցոյց տուած 4-րդ մի-

ջոցում ասում է. «Ծուրուուայի նման աշարաց գիւղը մինչև 80-ական թուականները պարագաւոր ծառ տնկելու և պատուաստելու մասին գաղափար չուներ: Ծուրուուային (մինչև 80-ական թ.) պտղատու ծառ տնկելու և պատուաստելու մասին ոչ թէ գաղափար, այլ ժամանակ չունէր: Մինչև 80-ական թուականները ծուրուուային ամբողջապէս նուիրուել էր քարտաշուծեան և խաղաղութեան արհեստին և Ախալցխայի շինութիւնների համար պէտք եղած քարեղէնը և փայտեղէնը ստուղը ծուրուուային էր գրեթէ: Իսկ 80-ական թուականներին երբ Ախալցխան հեռացնուել ընկաւ և նոր շինութիւնները շինարարվում այլ ևս պէտք չեղաւ քարեղէնի ու փայտեղէնի, «աշարաց» ծուրուուային չուրեց պարսպ նստել. այլ իւր ուշադրութիւնը թէկեւ դարձրեց դէպի պարսիկականութիւնը, ուսկայն ի դուր, որովհետեւ ջուր չունենալու պատճառով՝ գիւղատնտեսութեան այս մասը շատ է կարգում այդ գիւղում:

Գ. Արտաղն իւր ցոյց տուած 6-րդ միջոցում խօսելով մեղրաբուծութեան մասին, ասում է. «Մի ժամանակ ծուրուուայում ահագին քանակութեամբ փիթակ ունէր. ներկայումս գիւղատնտեսութեան այդ կարեւոր ճիւղն անհետանալու վրայ է. ցանկալի էր, որ գիւղացու մէջ կրկին գաղթէր իրենց առաջնայ տէրը դէպի մեղրաբուծութիւնը և այս անգամ աւելի կատարելագործուած եղանակով: Ծագածագրի այս խօսքերից երևում է, իբր թէ ծուրուուայում տէր չունենալն է պատճառը, որ մեղրաբուծութիւնն անհետանալու վրայ է այնտեղ: Դա շատ սխալ է: Առաջնայ ծուրուուային նախապաշարուած լինելով փիթակի մասին թէ՛ որովհետեւ «փիթակի սրբը (կարեւորը) իմաստուն Սողոմոնը չէ հաւացնել, չէր համարձակուում ուշադրութիւն և հագաւարութիւն ունենալ դէպի փիթակը: Նրանց թողը հագաւարութիւնը կայանում էր հետեւեալ երեք պայմաններում. — դարձան՝ փիթակը դուրս գնել, աւանք իջել և ձգնալ՝ ներս բերել: 2-րդը, որ այսօր այդ նախապաշարութեամբ, շնորհի մի քանի հասկացող անձերի, իւր նշանակութիւնը բոլորովին կորցրել է. չնայելով, որ այսօր ծուրուուային աւելի շատ, քան առաջ, մոտենալով փիթակի հետաքրքրուել և հասկացել է, որ քաղցածին պէտք է կրեւրել, տարէր մի քանի անգամ փիթակը պէտք է մարբել, աւաւառու մեղրուները դէմ պէտք է կրեւրել և այլ այսպիսի շատ տարբայան գաղափարներ, սակայն այսօր մեղրաբուծութիւնը ծուրուուայում չունի այն աշոյութիւնը, ինչ որ առաջ, որովհետեւ դաւառում մեղուի պաշարը իւր կայուն շատ է պահպանել: Այլ էլ նրա համար, որ ծուրուուայից հեռացնուել շատանալով սկսեցին ծագակաւ պաշարներ արտել շինել, և այն դաշտերը որ առաջ դարձան սկզբից մինչև աշուն մեղրաբեր ծաղիկներով վեր ծածկուած, այսօր յունիսի վերջնական քաղցից յետոյ չոր խոգաններով են ծածկուում: Մնում են արտաները, իսկ արտաներում բուսնող ծաղիկը դեռ կրկնը չբացած տաւարի փորն է մտնում, որովհետեւ ծուրուուայում տաւարն այնքան շատ և արտան այնքան քիչ է, որ ինչպէս ասում են, ծաղիկ պոխի փիթակին է կանգնած, էլ ինչ քաղիկ կըմայ մեղուին և էլ ինչպէս կարող է առաջ գնալ մեղրաբուծութիւնը: Անսրանք են իսկական պատճառը, որ միւրաբուծութիւնն անհետանում է ծուրուուայում:

Ի վերջոյ, պ. Արտաղը խորհուրդ է տալիս Տ. Բարբէրին. «Եկեղեցական ազատ փողերով անել մի ջրափի հող և այդ հողը դարձնել սրպէս մի փորձնական դպրոց: Զատ փայլուն խորհուրդ. բայց մենք դրա դէմ ստիպում ենք: Գաւառի աղջիկը փլաւ էր ուսում, նրան հարցրին, «Երբեք փլաւ աղ ունի»: Նա պատասխանեց. «Հողը գլխից, եղ (իւր) ունի, որ այդ ունին»։ Հիմա ծուրուուային էլ ջուր ունի, որ ջրափի հող ունենայ էլ այն հողը հայր Բարբէրը գնելով՝ դարձնէ «դպրոց»

ճատով, որ ցոյց է տալիս Խալիլի բարեկամական զգացումները էպի Անգլիան և նրա պատրաստակ մութ խնր, որով ուղում է պործել, Ա

հրկրորդը ձմեռուան համար, ուր կըլ-
նա. Փրկիչ եկեղեցիէն շէրչ պակաս եր-
ովորդը, աւ տարբերութեամբ որ միշտ

Ի՞նչ իրենցից խուսմ են խղճի ազդ
ութիւնը: Մեզ մեղադրում են, թէ
նք ուզում ենք ոչնչացնել կրօն

գլխալի հետ միասին իրենց փոխադարձ
շահերը պաշտպանելու համար:

ԼԻԼԼ.—Հիւսիսային շրջանի քարա-
ծուխի հանքերում 5,000 բանուոր
վերականգնելու աշխատանքները:

ԿՈՊԵՆՀԱԳԵՆ.—Ռուսաց Թագաժա-
ռանգը մեկնեց Ռուսիա. երկաթուղու
կայարանում ճանապարհ ձգեցին Թա-
գուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆեոդորով-
նան, թագադրող, արքայական տան և
ուսաց դեղանատան անդամները:

ԿՍՏՆ.—Նաւագնացութիւնը դադա-
րեց:

ՆԻՒԵՐՈՒԿ.—Պանամի ջրանցքի մա-
սին Քանադայի հետ տեղի ունեցող
բանակցութիւնները վերջապետւ Վրայ
են:

ԲՈՒԲՐԵՍՏ.—Թագադրող մեկնեց
Ռուսիա: Նրան ուղեկցում են մինիստր-
նախագահ Ստրուգով, արտաքին գործե-
րի մինիստր Բախտինսկի և եզերեան զո-
րայական ինքնապաշտպանները, որոնք
մասնակցել են Գրիգորիայի նուաճման:

ՊԵՏԵՐԲՈՒԳ.—«Ուղեկցութիւններ
ժողովածու» մէջ կանոն է հրատարա-
կուած սահմանափակի այն տարածու-
թեան մասին, որոնց ընտրութիւնները տըր-
ուում են, սահմանն անցնելու համար,
անցաժողովը:

Հոկտեմբերի 30-ից
ՊԵՏԵՐԲՈՒԳ.—Կառավարական համ-
րաւորութեան հարցերում է. որ Թագա-
դար Կայսրը բարեհաճեց թոյլտրելու
Մեծպետին ներքին գործերի մինիստր
Պրիվիլեյի կրելու նոր քաղաքի պատուա-
ւոր քաղաքացու կոչումը:

ՌՈՒՍՈՒԿ.—Կառույթ թագադրելու այս-
տեղ ժամանեց: Նրան իրմուրեցին
իշխանը, իշխանի եղբայր Փիլիպպը,
մինիստրները և զորքը: Երեկոյան
ճաշ է լինելու, իսկ վաղը պիտի ուղե-
ւորուի Քրիստի և Պրիվի:

ՓԵՏ.—Ապագայում կրկնապատ-
կուած թագադրութեան պաշտպանի
պաշտպանութեան ժամանակ Վրայ
մինիստրները և զորքը: Երեկոյան
ճաշ է լինելու, իսկ վաղը պիտի ուղե-
ւորուի Քրիստի և Պրիվի:

ՍՈՒԿ.—Ջուլիայի գաւառում տպը-
տամբներին նոր ոյժ է աւելացել, նոյն-
պէս և պատերազմական գործիչները:
Յոռւէն առաջանալու վրայ է և ամեն
որ համակարգիկ նամակները է ստա-
նում: Ռիլի մաս հաւաքում են մակե-
դոնացի փախստականները, որոնց հա-
լածել են բաշխողները: Նրանք շա-
փից դուրս խեղճ վիճակի մէջ են: Այս-
տեղի սլաւոն ընկերութիւնը նրանց
համար հաղորդում է ուղարկում: Ապը-
ստամբութիւն է ծաղկել Ռադլըգում
Սանդանովու գլխաւորութեան տակ:

Հոկտ. 26-ին լողհարում տեղի ունե-
ցաւ Բէլիցում. թիւերը չըջադատե-
ցին այդ տեղը, Խալսին և Լեւտերով
զոյգերը մեկնեցին պաշտօնաժամանակ
օգնութեան:

ՀԵԼՍԻՆԳՔՈՐՍ.—Սենատը կարգադը-
րել է քաղաքների պոլիցիայի համար
կազմել վերանորոգութիւնների ծրա-
գիր ուսաց պոլիցիայի օրինակին հե-
տեկում:

ՊԵՏԵՐԲՈՒԳ.—Սենատը կարգադը-
րել է քաղաքների պոլիցիայի համար
կազմել վերանորոգութիւնների ծրա-
գիր ուսաց պոլիցիայի օրինակին հե-
տեկում:

ՊԵՏԵՐԲՈՒԳ.—Սենատը կարգադը-
րել է քաղաքների պոլիցիայի համար
կազմել վերանորոգութիւնների ծրա-
գիր ուսաց պոլիցիայի օրինակին հե-
տեկում:

ՊԵՏԵՐԲՈՒԳ.—Սենատը կարգադը-
րել է քաղաքների պոլիցիայի համար
կազմել վերանորոգութիւնների ծրա-
գիր ուսաց պոլիցիայի օրինակին հե-
տեկում:

կալ. բանկի	—
50% ներք. խաղ. փող. 1864 թ.	479
50% ներք. խաղ. փող. 1866 թ.	364
50% խաղ. գր. պետ. ագն. կալ. բանկի 2901/2	—
50% օր. Թիֆ. քաղ. վարկ. ընկ.	—
41/2%	—
50%	—
4/2%	—
60%	—
60%	—
50%	—
Ազգային Բազուի նախ. ընկ.	410
» Կապիտալ	217
» Մանիպուլան և ընկ.	9,950
Փայեր եղբ. նորել	—
Ազգային	—

ՆՈՐ - ԳՆՐ

Հայերը, որ իրենց դարձնալի ընդունակու-
թեանց շնորհիւ իւր ժամանակին պատուաւոր
տեղեր են գրաւել և գրաւում են ուսական,
օսման, պարսկական աստիճանի և այլ
կառավարութեան շրջաններում. ներկայումս
կամաց-կամաց սկսել են դրեք ձեռք բերել հա-
րկանային կառավարական շրջանում: Արդէն
որոշեց առաջ էլի այս սկզբնականում անց-
յալի կերպով պատմել ներք. թէ հարկատուի
Մենելիք Բ. կայսրի խոհարարական մի հայ է:
Ներկայումս պէտք է ասենք. որ Մենելիք Բ.
կայսրի սկիզբնական և կայսրական տան
մատակարարէր նոյնպէս հայեր են. — առաջի-
նը՝ Յակոբ Բաղդասարեան և երկրորդը՝ Նիկո-
լայ Խաչատուրեան Մենելիք Բ.-ի սկիզբնա-
կան ծախար Բաղդասարեան և Զաւր Խաչա-
տուրեան (կայսրական տան մատակարարի
որդին) ներկայումս կարեւոր յանձնարարակա-
նեցող մեկնել են դէպի Երեւան: Մենելիք Բ.-ի
համար դնում են անկողն: Ուղեկցողը եղբայր-
սի վրայով նախ կը գնան Բոսան, ապա Աս-
տուրի, Գերմանիա, Զուիցերլանդ, Բելգիա և Փը-
րանիս:

ՆՈՐ - ԳՆՐ

Մենելիքեան թերթերը վերջերս պատ-
մում էին, թէ Նիւ-Եորքի սանիտարական խոր-
հուրդը, որոշած լինելով քաղաքի բնակչու-
թեան պատուաստել, մի գիշեր ման է եկել քա-
ղաքի 105 հիւրանոցները և այնտեղ ընկալու-
ողներին պատուաստել: Պատուաստող թերթերը
գտնում էին քաղաքային ոստիկանների պաշտ-
պանութեան տակ: Այս ձեռք վարել է եղել մի գի-
շերուայ ընթացքում 6000 հոգու պատուաստել:
Պատուաստման գործը գլուխ բերելու համար՝ ըր-
միշինքը ստիպւում են ելնել շտաբները գոր-
ծեցնել քաղաքի քնից, հետեւելով որ զարթոն-
ները իրենց զանգառուելու են եղել: Սանիտա-
րական խորհուրդը ճարահատեալ այս տար-
բերակ միջոցին էր դնում հիւրանոցների բնա-
կիցներին պատուաստելու համար, որովհետեւ
այս վերջիններս կարելի չէր լինում օրը ցի-
նեկով և կամ նոյն իսկ վաղ առաւօտեան ի-
րենց բնակարաններում գտնել: Պատուաստող
թերթերը հետեւեալ օրն էլ այցելեցին Նիւ-
Եորքի գործարանները՝ իրենց թերթ թողած
գործն աւարտելու համար: Այսպիսով՝ Նիւ-Եոր-
կում մի շարքովայն ընթացքում կարելի է ե-
ղել պատուաստել 36,000 հոգու:

ՆՈՐ - ԳՆՐ

Մայրաքաղաքի լրագրողները հաղորդում
են, թէ վերջերս Պետերբուրգում վախճանուել է
Վասիլի անունով մի մարդ, որ իւր կենդանու-
թեան ժամանակ պարսպուած էր փողոցում մու-
րանալով: Պատշաճաւոր իշխանութիւնը երբ,
Վասիլիի մահից յետոյ, կըրեց նրա բնակարա-
նը, բանից երեւց, որ մուրացիկը մի կտակ է
թողել, որով իւր ամբողջ հարստութիւնը, որը
հասնում է մինչև 500,000 ռուբլու, նուիրում է
բարեգործական գանձադան նպատակներէ. մի-
միայն այն պայմանով՝ որ մի օրը գոմարի
տոկոսներով ցմահ պահուեն 6 կտուտ և 4 շուն:
Ինչպէս հաղորդում են, հանգուցեալ Վասիլի
օրակա միայն 5 կու. է ծախսել իւր իրեն
համար:

ՆՈՐ - ԳՆՐ

Խմբագիր հրատարակիչ
ՄԱՐԿԵԴԱՆ ՄԱՐԿԵԴԱՆԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թիֆլիսի ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Ուրբաթ, 11 նոյեմբերի, 1902 թ. նը-
շանակուած է անդամների երկրորդ
ընդհանուր ժողով ընտրելու վերաբերիչ
յանձնաժողովի համար անդամներ, ժո-
ղովարանի անդամակցութեան համար
կանդիդատներին և խորհրդակցելու մի
քանի տնտեսութեան վերաբերեալ խըն-
(1068) դիրքերի մասին 3—1

ՆՈՐ - ԳՆՐ

Զարաթ, 2 նոյեմբերի 1902 թ. նը-
շանակուած է

ԳԻՐԱՆԿԱՆԵՐԻՍ

Սկիզբը 9 ժամին երեկոյան

Մինչև վերջը պարտաւոր են մնալ դի-
մակով: Հազարատի տեսակը. դիմաւոր-
ականներն՝ սովորական համազգեստով:
Քաղաքացիները՝ օկ սիւրսուկով. իսկ
տեղացիները՝ ազգային զգեստով:
Տոմսերը գտնուում են Զէյցարի մօտ:
(1065) 3—2

ՆՈՐ - ԳՆՐ

Զարաթ, 2 նոյեմբերի 1902 թ. նը-
շանակուած է

ԳԻՐԱՆԿԱՆԵՐԻՍ

Սկիզբը 9 ժամին երեկոյան

Մինչև վերջը պարտաւոր են մնալ դի-
մակով: Հազարատի տեսակը. դիմաւոր-
ականներն՝ սովորական համազգեստով:
Քաղաքացիները՝ օկ սիւրսուկով. իսկ
տեղացիները՝ ազգային զգեստով:
Տոմսերը գտնուում են Զէյցարի մօտ:
(1065) 3—2

ՆՈՐ - ԳՆՐ

Զարաթ, 2 նոյեմբերի 1902 թ. նը-
շանակուած է

ԳԻՐԱՆԿԱՆԵՐԻՍ

Սկիզբը 9 ժամին երեկոյան

Մինչև վերջը պարտաւոր են մնալ դի-
մակով: Հազարատի տեսակը. դիմաւոր-
ականներն՝ սովորական համազգեստով:
Քաղաքացիները՝ օկ սիւրսուկով. իսկ
տեղացիները՝ ազգային զգեստով:
Տոմսերը գտնուում են Զէյցարի մօտ:
(1065) 3—2

ՆՈՐ - ԳՆՐ

Զարաթ, 2 նոյեմբերի 1902 թ. նը-
շանակուած է

ԳԻՐԱՆԿԱՆԵՐԻՍ

Սկիզբը 9 ժամին երեկոյան

Մինչև վերջը պարտաւոր են մնալ դի-
մակով: Հազարատի տեսակը. դիմաւոր-
ականներն՝ սովորական համազգեստով:
Քաղաքացիները՝ օկ սիւրսուկով. իսկ
տեղացիները՝ ազգային զգեստով:
Տոմսերը գտնուում են Զէյցարի մօտ:
(1065) 3—2

ՆՈՐ - ԳՆՐ

Զարաթ, 2 նոյեմբերի 1902 թ. նը-
շանակուած է

ԳԻՐԱՆԿԱՆԵՐԻՍ

Սկիզբը 9 ժամին երեկոյան

Մինչև վերջը պարտաւոր են մնալ դի-
մակով: Հազարատի տեսակը. դիմաւոր-
ականներն՝ սովորական համազգեստով:
Քաղաքացիները՝ օկ սիւրսուկով. իսկ
տեղացիները՝ ազգային զգեստով:
Տոմսերը գտնուում են Զէյցարի մօտ:
(1065) 3—2

ՆՈՐ - ԳՆՐ

Զարաթ, 2 նոյեմբերի 1902 թ. նը-
շանակուած է

ԳԻՐԱՆԿԱՆԵՐԻՍ

Սկիզբը 9 ժամին երեկոյան

Մինչև վերջը պարտաւոր են մնալ դի-
մակով: Հազարատի տեսակը. դիմաւոր-
ականներն՝ սովորական համազգեստով:
Քաղաքացիները՝ օկ սիւրսուկով. իսկ
տեղացիները՝ ազգային զգեստով:
Տոմսերը գտնուում են Զէյցարի մօտ:
(1065) 3—2

ՆՈՐ - ԳՆՐ

Զարաթ, 2 նոյեմբերի 1902 թ. նը-
շանակուած է

ԳԻՐԱՆԿԱՆԵՐԻՍ

Սկիզբը 9 ժամին երեկոյան

Մինչև վերջը պարտաւոր են մնալ դի-
մակով: Հազարատի տեսակը. դիմաւոր-
ականներն՝ սովորական համազգեստով:
Քաղաքացիները՝ օկ սիւրսուկով. իսկ
տեղացիները՝ ազգային զգեստով:
Տոմսերը գտնուում են Զէյցարի մօտ:
(1065) 3—2

ԼՈՐԱՆՍԻ ԶԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
հարկաւոր է երկրորդական ձայն ունե-
ցող երկրորդ տիրացու, որը սովոր-
ական պատշաճին դիմաւորաց առա-
նին, պէտք է կարենայ միաձայն կամ
երկձայն խումբ կառավարել: Ամսական
սոսիկ 15 ռուբլի, չըջողայրի տարեկան
արդիւնք և եկեղեցական գանձանակ:
Դիմել՝—Ктитору Армянского молит-
венного дома Аджемову г. Луганскъ
(Екатеринослав. губерніи)
(1065) 0—3

ՆՈՐ - ԳՆՐ

Լոյս տեսաւ Բժիշկ Տէր-Սահակեանի
ԴԻՖԹԵՐԻՏ: Ժանտախտը սպառնում
է. մամուլի տակ է ՏՐԱՆՍԼԱՆԸ:
(1064) 4—3

ՆՈՐ - ԳՆՐ

ԼՈՐԱՆՍԻ ԶԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ. Կ. ՄԵԼԻՔ ԶԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
206 երես 95 պատկերներով
Գին է 1 ռուբ.

Վաճառում է Թիֆլիսում «Պետտեն-
բերգ» և «Կեդրոնական» գրավաճառ-
անոցներում, Բաղու՝ Ս. Յարուխանովնե-
յի և Թաղէտեանցի գրախանութնե-
րում, Գերբէնդ՝ Կ. Զահիջանեանցի
անձակ Ե. Մարկեանցի և Ազատեանցի և
մօտ:

ՆՈՐ - ԳՆՐ

ԼՈՐԱՆՍԻ ԶԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ. Կ. ՄԵԼԻՔ ԶԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
206 երես 95 պատկերներով
Գին է 1 ռուբ.

Վաճառում է Թիֆլիսում «Պետտեն-
բերգ» և «Կեդրոնական» գրավաճառ-
անոցներում, Բաղու՝ Ս. Յարուխանովնե-
յի և Թաղէտեանցի գրախանութնե-
րում, Գերբէնդ՝ Կ. Զահիջանեանցի
անձակ Ե. Մարկեանցի և Ազատեանցի և
մօտ:

ՆՈՐ - ԳՆՐ

ԼՈՐԱՆՍԻ ԶԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ. Կ. ՄԵԼԻՔ ԶԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
206 երես 95 պատկերներով
Գին է 1 ռուբ.

Վաճառում է Թիֆլիսում «Պետտեն-
բերգ» և «Կեդրոնական» գրավաճառ-
անոցներում, Բաղու՝ Ս. Յարուխանովնե-
յի և Թաղէտեանցի գրախանութնե-
րում, Գերբէնդ՝ Կ. Զահիջանեանցի
անձակ Ե. Մարկեանցի և Ազատեանցի և
մօտ:

ՆՈՐ - ԳՆՐ

ԼՈՐԱՆՍԻ ԶԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ. Կ. ՄԵԼԻՔ ԶԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
206 երես 95 պատկերներով
Գին է 1 ռուբ.

Վաճառում է Թիֆլիսում «Պետտեն-
բերգ» և «Կեդրոնական» գրավաճառ-
անոցներում, Բաղու՝ Ս. Յարուխանովնե-
յի և Թաղէտեանցի գրախանութնե-
րում, Գերբէնդ՝ Կ. Զահիջանեանցի
անձակ Ե. Մարկեանցի և Ազատեանցի և
մօտ:

ՆՈՐ - ԳՆՐ

ԼՈՐԱՆՍԻ ԶԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ. Կ. ՄԵԼԻՔ ԶԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
206 երես 95 պատկերներով
Գին է 1 ռուբ.

Վաճառում է Թիֆլիսում «Պետտեն-
բերգ» և «Կեդրոնական» գրավաճառ-
անոցներում, Բաղու՝ Ս. Յարուխանովնե-
յի և Թաղէտեանցի գրախանութնե-
րում, Գերբէնդ՝ Կ. Զահիջանեանցի
անձակ Ե. Մարկեանցի և Ազատեանցի և
մօտ:

ՆՈՐ - ԳՆՐ

ԼՈՐԱՆՍԻ ԶԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ. Կ. ՄԵԼԻՔ ԶԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
206 երես 95 պատկերներով
Գին է 1 ռուբ.

Վաճառում է Թիֆլիսում «Պետտեն-
բերգ» և «Կեդրոնական» գրավաճառ-
անոցներում, Բաղու՝ Ս. Յարուխանովնե-
յի և Թաղէտեանցի գրախանութնե-
րում, Գերբէնդ՝ Կ. Զահիջանեանցի
անձակ Ե. Մարկեանցի և Ազատեանցի և
մօտ:

ՆՈՐ - ԳՆՐ

ԼՈՐԱՆՍԻ ԶԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ. Կ. ՄԵԼԻՔ ԶԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
206 երես 95 պատկերներով
Գին է 1 ռուբ.

Վաճառում է Թիֆլիսում «Պետտեն-
բերգ» և «Կեդրոնական» գրավաճառ-
անոցներում, Բաղու՝ Ս. Յարուխանովնե-
յի և Թաղէտեանցի գրախանութնե-
րում, Գերբէնդ՝ Կ. Զահիջանեանցի
անձակ Ե. Մարկեանցի և Ազատեանցի և
մօտ: